

Колись давно, ще за гетьманських часів, постукався у святу обитель Преображення Господнього парубок у грубому селянському одязі. Високий він був, широкий у раменах могутніх і вродливий вродою якоюсь наче чаклунською, нетутешньою, з пишним чорнявим волоссям, що гривною густою лилося йому за спину та обмальовувало смагляве лице з високим чолом, прямим носом, тонкими, але гарного малюнку вустами та очима — такими вже чорними та пронизливими, палаючими яскравим, загадковим вогнем, що видавалися їй не за очі людини. Їй саме той вогонь у його очах, а може, то був відлиск невеликої свічки — невідомо напевне — геть налякав ченця Феодосія, старця, що мав уже чимало літ, короткозорі очі та страх перед потойбічним, котрим він набридав усій братії, коли той відчинив двері пізньому гостю. Сяйнувши у п'яті, очі ті загадкові так вп'ялися поглядом у нещасного ченця, що той зі страху ледь свічки не вронив і залякнув на порозі, мов зачаклований, з хвилину, а може, й того більш, вдивляючись настрашеними очима в дужого та вродливого юнака, а коли

заговорив, голос його було ледь чутно за завиванням вітру та вдарами розлюченого грому.

— Чого тобі, юначе? — прошамкотів беззубим ротом, з підозрою вдивляючись у високу, геть вимоклу дощем постать, нахмуривши кошлаті свої, й без того похмурі густі брови.

За спиною парубка, мов сказившись остаточно, ревіла та лютувала негода, котра проливала на землю біля монастиря нескінченні відра холодного дощу та виринала з темряви яскравими й муторними спалахами білих та рожевих блискавиць. І видавалося нещасному брату Феодосію, що негода ця наче супроводжувала гостя цього пізнього, охороняла його та підкорялася очам його загадковим.

— До вас у ченці прийшов, — відповівся гість низьким, хрипким голосом, і брат Феодосій ледь утримався, аби не сахнутися від нього, й захрестився дрібно-дрібно, як роблять то зазвичай дуже старі люди. Щось недобре, зловісне вчулося йому в тім глухуватім, низькім голосі, а слова незнайомця — так ті й узагалі перестрашили ледь не до гикавки. Та який же з нього чернець, з цього вродливого диявола, коли хоч зараз бери та малюй з нього володаря пекла для ікони Страшного суду. — Люди переказували мені, що у вас ченців приймають.

Феодосій поморщився.

— Приймають. Але це не до мене, треба до отця єгумена.

— Так ведіть мене до нього.

Як не бажалося старому Феодосію відвадити геть дивакуватого гостя, та все ж зітхнув важко та мов приречено, пошамкав щось беззвучно про себе, повагався та

й повів хлопця вузькими коридорами монастирського дому до покоїв отця єгумена, про себе шепочучи, що не до добра з'явився цей хлоп при обителі, ой не до добра, і він — многогрішний Феодосій — сам впустив до святих цих стін справжнє лихо.

Так і з'явився серед братії Мгарського монастиря новий послушник, двадцятирічний Данило Кажан, сирота з села Мгар, котрий за день до свого приходу до монастиря поховав матір і кинув стару, ледь уже не розвалену вбогу хатину край села. Про матір його — красуню Настину Кажаниху — при селі ходило багато оповідок. Донька старого теслі Зосими Кажана, вона ще змолоду, за впевненими доказами сільського жіноцтва, звешталася з силою нечистою, і яке б у селі не трапилося нещастя — усе ставили в провину Настині, і не раз вона була битою, не раз утікала від розлючених односельців, коли ті не на жарт погрожувалися спалити її відьомське тіло многогрішне, хоч яке гарне воно було. Та все ж Настина, мов замовлена, уникала смерті, а потім узагалі обродилася сином Данилом, так і не збігавши до вітваря й невідомо від кого придбавши синочка. Ото вже загуділо жіноцтво, й чого тільки не навігадувала буява жіноча уява — й пану сотнику козачому батьківство приписували, за що сотничиха не одній бабі язика покрутила, й до ченців з монастиря добиралися, що, мовляв, якийсь згрішив, спокусила, бісівська вгодниця. А потім й узагалі дійшли впевненості, що породила Настина Данила від господаря свого рогатого, і хлопця в селі від того часу й ненавиділи, й боялися, й цікавилися ним. А Данило зростав досить тихим, можливо, що дещо відлюдькуватим хлопцем, котрим мало хто піклувався,

навіть і його рідна мати, котра до самої своєї смерті мала до сина досить незрозумілі почуття — могла й приголубити, а могла й копняка добрячого дати, коли траплялося бувати їй не в настрої.

Що ж привело мовчазного цього, але вродливого хлопця до обителі, не знав ніхто, а питати не питали, сам же він не розповідав, усе відмовчувався, тільки перед єгуменом сповідався, та той зберігав таємницю його сповіді, замовчував, сповістивши братії, що Данила прийнято послушником. Та хоча єгумен його й прийняв, з братії ж цього Кажана ніхто не любив, а особлива нелюбов до нього була у старого Феодосія, котрий першим привітав його в стінах монастиря. Чи то в діда на страх його, на старості літ, після довгих років посту та молитви відкрився дар прозорливості, а чи, може, він таки геть уже розумом пошкодився від старості, та варто було йому забачити високу постать Данила, як починав він дрижати усім тілом і хреститися, нещадно смикаючи хрест тремтячими пальцями, і мов кам'янів, поки на зникне з очей Данило, а тоді шепотів під носа:

— Господи, помилуй! Сам сатана в монастирі!

Братія тільки всміхалася на ті бурмотіння діда, геть не вважаючи, що Кажан і справді був сатаною. Парубок як парубок, ну хіба що трішки відлюдькуватий і мовчазний, не полюбляв ні розмов, ні товариства. Але святої води не боявся й від отця дякона з пахучим кадилом зайцем наполоханим за монастирські стіни не втікав. Жив тихенько, трудився за благословенням єгумена, а те, що мав лице таке та очі полум'яні, — то що ж зробиш, вродився хлоп таким.

Спливав поволі час, спливав повз стіни монастиря, а Данило так і жив у його святих стінах. Почив у Бозі старий Феодосій, котрий так і не полишив свого й до останнього подиху вважав, що впустив у ту далеку ніч, коли вирувалася над монастирем страшна негода, самого диявола, й, помираючи, гірко плакав за свій гріх і бурмотів, що гнати геть мав того гостя. Та помер він, поховала його братія, й забулися поступово його старечі розмови, а за три роки прийняв послушник Данило чернечий постриг з ім'ям Антонія. І без того мовчазний, зробився він після постригу геть тихим, добре, коли буркне за день слово чи два, й мовчить, тільки позиркує з-під клобука. Очі в нього полишалися все такими ж — вогняними та пронизливими, й багато хто жалкувався, що від погляду його робилося людям негарно, та єгумен таким розмовам віри не мав.

На другий рік його постригу з'явився при монастирі дуже й дуже щедрий та заможний благодійник, купець, що приїхав до Лубен і торгував хутрами та перлинами, — москаль Прокіп Стоянов. Високий, рожеволиций товстун, з рудою чуприною та голосом, подібним до грому, удівець та дуже побожлива людина. Містечком шепотілися, що купець цей, котрий переїхав до Лубен назавжди, невідомо з якої примхи змінивши Москву на маленьке містечко, був настільки заможним, що на золоті й їв, і спав, і з золота ж і впивався медовухою, коли посту не було. Та окрім золота, хутра та перлин, мав купець ще одну коштовність, найціннішу з усіх його перлин, — кохану доньку Марфу Прокопівну. Диво, якою гарною була та донечка — невеличка зростом, ладна та пригожа, геть із татком не схожа й чарівна, волосся